

Karczag Ákos – Szabó Tibor

A két Litva vára

Balassagyarmattól északnyugatra 20 km-re, a „Korponai-erdő”-nek nevezett tájegység vadregényes vidékén, erdővel borított hegyek között két várrom található egymástól 3 km távolságra. Egykor mindkettőt Litva várának hívták, csak hogy egy időben sosem lakták őket. Egyikük pusztulása néhány évvel később a másik felépítését eredményezte.

Ezeknek az erődítményeknek nemcsak nevük, hanem földrajzi elhelyezkedésük is hasonló: a hajdan várakkal koronázott, nagyjából azonos magasságú hegyormokat a déli oldal kivételével a Litva-patak veszi körbe.

A két vár múltja és helye községük, valamint azonos nevük miatt egybeesett. A történetírás napjainkig sem választotta szét őket, hanem tévesen, a későbbi Litva (újabb nevén: Csábrág) várával kapcsolatban tárgyalja. Az első Litva-vár helye így feledésbe merült, maradványait benőtte az erdő. Egy 1342-es oklevél említése alapján Karczag Ákos kutatta fel a vár helyét, Szabó Tibor pedig elkészítette a maradványok első, vázlatos felmérését.

LITVA (HARADNOK) VÁRA

A korábbi Litva (vagy másik nevén Haradnok) várát Hontpázmány nb. Hont vagy fia, Nagy Ders emeltette. Először 1276-ban említik. Ekkor Hontpázmány nb. Lampert unokái, Kis Ders és Demeter elfoglalták. A várban őrzött 3000 márka értéket és az okleveleket elrabolták. A király e cselekedetükért jószágvesztésre ítélte őket, és birtokaikat Nagy Dersnek adományozta. Még 1307 előtt Hontpázmány nb. Nagy Ders fia, Túri Kövér Miklós cserében átadta Litva várát a rokon Hunt fiainak, Dersnek és Demeternek. 1318-ban Hontpázmány nb. Ders

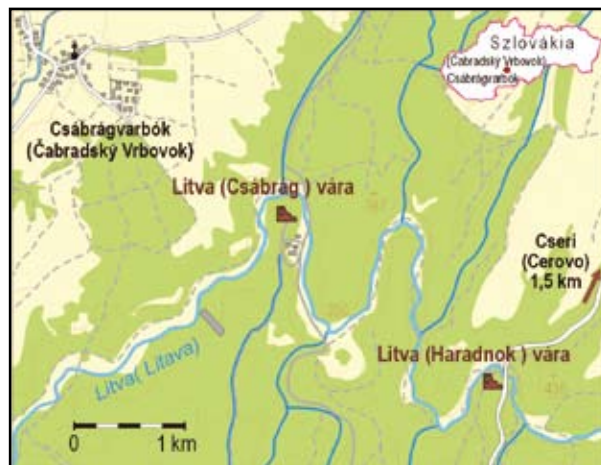
A Cseri (Cerovo) falu határában lévő Litva vár csekély maradványai (Szabó Tibor)

fia Tamás mester tiltakozott, hogy Csák Máté elfoglalta Litva várát, s őt kiűzte onnan. Nem sokkal később – valószínűleg a tartományúri harcok során – az erősség végleg elpusztult.

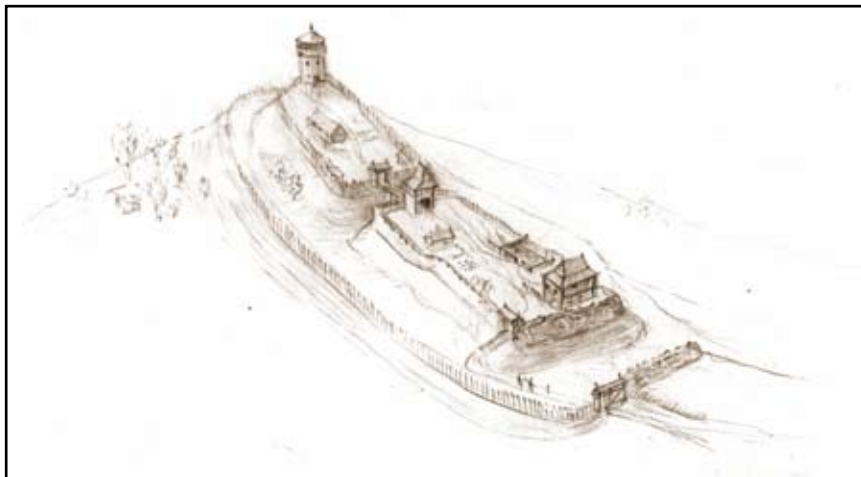
A vár a Cseri településtől délre fekvő Pusztavár-hegy (Pustý hrad) északi kiszögellésén található, megközelítése nem igényel nagyobb gyalogtúrát. A 2-es főúton Parassapusztánál átlépve a határt északi irányban Korpona felé indulunk, majd Felsőszemeréd (Horné Semerovce) után a 75-ös főútra térünk. A Cseri (Cerovo) felé ágazó mellékútnál balra fordulva még 3 km-t autózunk, áthaladva a Litva-patakot átívelő hídon. A járművet az itt kialakított autóbeállóban hagyva visszagyalogolunk a hídon, majd jobbra, kelet felől felkapaszkodunk a hegyre. Mivel azonban a kb. 35-40 fokos lejtőjű hegy-

oldal megmászása veszélyes és fárasztó, a várnak ily módon való megközelítése csak gyakorlott túrázóknak ajánlott. Kényelmesebb, de hosszabb gyaloglás vár azokra, akik 2 km-rel lejjebb, a műúttól balra beágazó földúton haladva, a Pusztavár-hegy gerincén, a nyereg felől közelítik meg a hegy északi, 391 m magas kúpját.

A jól áttekinthető, erdővel benőtt vár területét jelentős mennyiségű kő- és habarcstörmelék borítja. A hegytető alakját követő, észak-déli irányban elhelyezkedő,

A két Litva vár elhelyezkedése

A Cseri (Cerovo) falu határában lévő Litva vár rekonstrukciós rajza (Kőnig Frigyes, 2005)

kétrészes vár teljes hossza kb. 150 m, szélessége 40 m. A két, nagyjából azonos nagyságú várrészt kelet-nyugati irányú, sziklába vájt árok választja el egymástól.

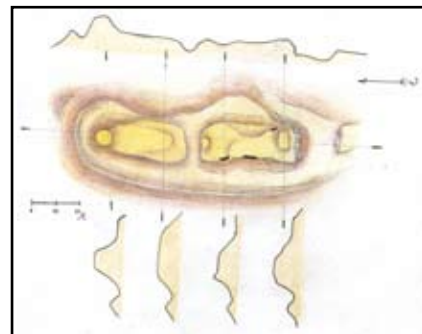
A várat nyugat és észak felől ma is jól kivehető árok, és az árokból kidobott földből emelt sánc kerítette. Keleti irányban a meredek hegyoldal elegendő védelmet biztosított, a vár legkönnyebben megközelíthető déli végét pedig széles, de nem túl mély árok, valamint kis mesterséges kősánc választotta el a hegyerinctől.

A vár északi része 40 x 15 m-es, északi csúcsán részben mesterséges eredetű földhalom található. Ennek kb. 6 m átmérőjű platóján állhatott a vár központi része, egy feltehetően kerek alaprajzú lakótorony.

A déli, kb. 50 x 20 m-es várrész nyugati oldalának alapfala végig jól követhető a terep domborulatai, ill. az itt-ott kibukkanó kövek alapján, sőt, egy helyen 2 m hosszú, 1 m magas falsík formájában látható. E várrész keleti kerítőfalának nyomai még szintén jól kivehetőek, és a platón látható terepalakulatok is valószínűleg falakat rejtenek.

LITVA (CSÁBRÁG) VÁRA

A rombadólt Litva-vártól északnyugatra, 3 km-nyi távolságban, néhány év elteltével I. Károly király új várat építtetett, amit 1335-ben a Dobrakutyai nemzetségnek adott, és amely a közeli romvárról szintén a „Litva-vár” nevet kapta. 1342-ben azonban – mint azt az

A Cseri (Cerovo) falu határában lévő Litva vár alaprajza (Kőnig Frigyes, 2005)

egykorú oklevélből megtudhatjuk – a király Dobrakutyai Demeter fia Lőrinc fiaitól, Pétertől és Leukustól elkobozta Litva várát a másik romos Litva várral, valamint 26 faluval és 6 vámmal együtt. Néhány évtizeddel később Mária királynő Szécsényi Franknak adta zálogba, de Zsigmond 1387-ben Saskó váráért visszacserélte. 1394-től a kazai Kakas családé volt. A várat a 15. század második felétől kezdve Csábrágnak kezdték nevezni, a „Litva” név lassan elmaradozott. Még 1467 előtt Horváth Damján szerezte meg, s e család felvette a Csábrági, ill. a Litvai előnevet. 1511-ben már Fánicsy Orbán volt Csábrág tulajdonosa, aki ebben az évben eladta a várat Tamás érseknek és az Erdődyeknek. 1517-ben azután II. Lajos király adományára, valamint Bakócz Tamás végrendelete nyomán végleg az Erdődyké lett. Később Erdődy Klárával hozományul Pálffy Péter szerezte meg. Pálffy leányával, Katalinnal, a dalmát származású Krusich János csábrági kapitány kapta meg a várat. Megerősítette és többször megvédte az errefelé gyakran portyázó törökök ellen. Krusich halála után, 1582-ben, özvegye révén Illésházy István, a későbbi nádor vette birtokba. 1584-ben a bécsi haditanács fontolgatta a vár lerombolását. Ehelyett azonban a következő évben Giulio Ferrari olasz építész irányításával még jobban megerősítették és nagyobb mennyiségű hadianyaggal látták el. Illésházy István özvegyének halála után 1622-ben II. Ferdinánd király Koháry Péter bárónak és utódainak juttatta. Később I. Rá-

Csábrág (Čabradskij Vrbovok) vára délről (Keserű László)

Csábrág (Čabradský Vrbovok) vára nyugatról (Karczag Ákos)

kóczy György, Thököly Imre, majd II. Rákóczi Ferenc csapatai foglalták el a császárhű Koháryaktól, de azt mindig visszakapta a bárói család. Az utolsó felkelés leverése után Csábrág katonai szerepe megszűnt és már csak a Koháryak nyári lakóhelyeként szolgált. A vár végzete 1812-ben teljesedett be: Koháry Ferenc felgyújtatta. Azóta a hajdan híres erősség lakatlan rom.

A Csábrágvarbók (Čabradský Vrbovok) község délkeleti hatá-

rában álló várat a Felsőszemeréd (Horné Semerovce) felől Nagykürtös (Veľký Krtíš) irányába tartó 75-ös főút felől közelítsük meg. A Magasmajtény (Hrušov) falu felé jobbra beágazó mellékút előtt 200 m-re lévő buszmegálló közelében hagyjuk gépjárművünket. Itt keresztezi a főutat a Magasmajtényből északi irányba, Csábrág várába vezető kék jelzés. A 4 km-es gyalogút szép erdőkön kanyarog keresztül és egyenesen felvezet a várba. A romokat a fák

és bokrok részben benőtték, a több emelet magas falak azonban így is rendkívül látványosak.

A déli oldalon nyíló, épségben megőrződött várkapu előtt sziklába vájt, 4 m mély árok húzódik. Valaha felvonóhid vezetett rajta keresztül. A kapu után kis előudvar nyílik, mellette jobbra dongaboltozatos kapucsarnokon keresztül érkezünk a külső várba. A vár bejáratától északi irányban húzódó várfalat egy négyzetes és egy félkör alakú őrtorony erősíti, majd a fal bekanyarodva a belsővár védőfalához csatlakozik. A kaputól kiágazó másik, külső várat kerítő fal északkelet felé húzódik. Egy kiszögellő bástya erősíti, mellette belül vezetett egykor az út a belső várba. Az erősen romos bejáraton áthaladva a belső vár udvarába jutunk, melynek a délkeleti sarkában látható emeletes épületében szállásolták el egykor a vár őrségét. Az udvar déli végében nyíló bejárat vezetett a vár központi részébe, ahol megfigyelhetjük a kút, a palotaszárny, a kápolna, a négyemeletes torony, valamint a sokszögű ütegbástya ma is jelentékeny falmaradványait.

Csábrág (Čabradský Vrbovok) várának bejárata (Keserű László)